

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Людмил Мартинов Малев

член на научно жури (зап. РД 38-377/29.052015 г.)

по защита на дисертационен труд на Паулина Иванова Тодорова
на тема: „Душегрижие и духовно-пастирска психологична помощ в
духовно-нравственото формиране на личността (базисни принципи,
подходи, форми на реализация)”

професионално направление 2.4 Религия и теология

научна специалност: Пастирска психология

Софийски Университет „Св. Климент Охридски”

Богословски факултет

Данни за процедурата

Първото заседание на научното жури бе проведено на 29.05.2015 г. На него бяха представени обстоятелствата по процедурата, както и бяха определени авторите на рецензии и становища за дисертационния труд. Представената от докторанта научна продукция и изискуемите документи съответстват на нормативната база. Въз основа на това констатирам, че процедурата е спазена.

Данни за докторанта

Паулина Иванова Тодорова е докторант на самостоятелна подготовка в Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски”. Зачислена е със Заповед РД 20-1469/15.11.2013 г. и е отчислена с право на защита, във връзка с присъждането на образователна и научна степен „доктор”. От 1998 до 2003 г. е студент (бакалавър) и придобива магистърска степен по Теология през 2004 г в същия факултет. До настоящия момент е преминала няколко специализации.

Научна продукция и научни приноси

Дисертационният труд на докторанта Паулина Тодорова е на тема „Душегрижие и духовно-пастирска психологична помощ в духовно-нравственото формиране на личността (базисни принципи, подходи, форми на реализация)”. Обемът от 401 стандартни страници е разпределен в следната структура: Предговор, Въведение, четири глави (всяка глава е разделена на точки, които оформят вътрешната ѝ структура), Заключение, Приложения и Литература.

Основните проблеми, обект на изследването, са разпределени в отделните глави и се съдържат в тяхната формулировка. Първа глава – Православни методологични начала на душегрижието и психологичната помощ. Тук основните моменти, върху които акцентира дисертантът, са: библейски и светоотечески основания на душегрижието и психологичната помощ; Личност и духовност: ключови категории в методологията на пастирската психология и душегрижието; Религиозно-нравствена методологична проекция на пастирско-психологичната помощ и ръководство. Втората глава – Общо душегрижие (*cura animarum generalis*) и специално душегрижие (*cura animarum specialis*): принципи и форми на реализация, разглежда Светите тайнства и богослужебния опит на Църквата като принципна основа за душегрижие и живот в Христос (антропологично-психологичен дискурс). Особено място е отделено на Пътят към Емаус: евангелски първообраз за душегрижие и психологично придружаване като библейска екзегеза и катехеза. В Глава Трета – Душегрижието в отношение към теорията и практиката на духовно ориентиран диалог, психологичната консултация и помощ – Паулина Тодорова се съсредоточава върху следните въпроси: Духовно ориентиран диалог: същност и понятийно категориален апарат; Диалогът като духовно общение: концепция на Тамара Флоренска; Духовно ориентиран диалог:

реализация и синтез с формите на душегрижие в православно практическо богословие; Методика на провеждане диалога в областта на душегрижието; Психологична консултация, помощ и събеседване: аналози и взаимодействие с пастирско-психологичната дейност. В последната, четвърта глава – Душегрижие и психологична помощ в дейността на свещенослужителя и психотерапевта: професионална специфика и области на компетентност, комплементарност и взаимодействие – обстойно са разгледани въпросите, касаещи душегрижието, пастирско-психологичната помощ и психотерапия: различие и аналози и критериите на взаимоотношението „пастирско душегрижие – психотерапия”. Следват Заключение, Приложения (включващи анкета и три таблични приложения) и Списък на използваната литература, който в Съдържанието е отбелязан само като Литература.

Основната цел на изследването, както я определя дисертантът, е да се намери върху библейска, патристична и православна антропологично-психологична основа решение на проблемните постановки за ролята на Общото душегрижие и Частното душегрижие в душевната терапия, духовното ръководство и правилната насока при формирането на личността по пътя към Храма и живота на еклезиалната общност. Твърде обемна задача, от което произтича и сериозното предизвикателство както по отношение обема на работата, така и пред уменията да се събере и анализира необходимата информация. Чисто количествено резултатът (401 страници) е обясним и дори би могъл да е още по-внушителен. Без да квалифицирам това като съществен недостатък, бих споделил виждането си, че дисертантът би могла да се съсредоточи върху частен проблем от общата тема, да го изследва детайлно и да постигне много по-ясен и конкретен резултат.

Общото ми мнение е, че Паулина Тодорова се е справила успешно с обемната и многообхватна задача. Първо бих подчертал, че самата тя е силно мотивирана в работата си, което личи от факта, че освен върху източниците и литературата, тя се опира и на собствените си опит и проучвания, които е направила сама или с професионална помощ. Последното придава особена важност на изследването. В различните части са разгледани, като е използвана удачна методология, основните въпроси, включени в обхвата на темата.

Цялата изворова и научна база е посочена в края на дисертационния труд (стр.377-401) и включва извори, енциклопедии, справочници, сборници с текстове и документи, проучвания и публикации (на кирилица и латиница), както и интернет източници. От това следва, че дисертантът е проучила обстойно наличните и достъпните за нея източници и е базирала изследването върху солиден обем чужди изследвания.

Независимо от обема и многото на брой задачи, П. Тодорова е постигнала изчерпателност и в същото време яснота и прегледност.

Този труд е полезен за научни работници, клирици на БПЦ и за широк кръг читатели, интересувани се от проблемите, касаещи Църквата и обществото.

В автореферата си дисертантът посочва 7 свои публикации, свързани с темата на дисертацията. Това свидетелства за траен и задълбочен интерес. П. Тодорова е открила и своя научен принос. Списъкът е внушителен, но би могъл да се прецизира, като ясно и категорично се изтъкне кое в приносите е оригинално и кое е заимствано и за първи път се разработва от автора в български текст от такъв характер. В уводната част е посочено, че оскъдицата от изследвания по Пастирска психология е характерна за България, но в други православни общности има значими трудове в тази област. С това уточнение, приемам приноса за действителен.

Наред с изтъкнатите положителни страни на дисертационния труд, бих отправил и следните критични бележки:

По отношение на формулировката на темата. Вече посочих, че това заглавие е твърде обемно като съдържание и изисква работа в няколко направления. От там и закономерният стремеж да се отговори на всички въпроси, което води до прекомерния обем. Една по-частна тема с по-ограничен кръг от задачи би довела до по-конкретно, по-ясно и по-детайлно изложение. Тук искам да подчертая, че положените усилия и старание не са излишни. Те биха могли да намерят изражение в отделни трудове. Като пример ще посоча пространното представяне във Въведението на Пастирската психология, както и на необходимостта от нейното разработване и изучаване – нещо, в което никой от нас не се съмнява.

Вече изказах мнението си за огромния за такъв вид научен труд обем. Посочих и от къде произтича, както и как би могъл да се ограничи.

Отношението Цел-Задачи. По-ограничена цел и задачи не само че улесняват работата, но и дават възможност да се постигне по-добър и конкретен резултат.

Вътрешният баланс на отделните части на дисертационния труд е следващата ми бележка. Що се отнася до отделните глави, те са съпоставими. Но предговорът и въведението (общо 42 страници) са прекалено обширни. Особено на фона на твърде краткото заключение (4 стр.). В заключението следва да се направи обобщение, но и оценка на отношението цел и задачи от една страна и степента на тяхното постигане. Така не само ще нарасне като обем, но и ще изпълни своето най-важно предназначение.

По отношение езика и стила. Ако текстът е предназначен за специализирана аудитория, то проблем не би следвало да има. Но ако претенциите на дисертанта са да достигне до по-широк кръг читатели,

необходимо е да се съобрази начинът на изразяване. Или поне да има по-добро изясняване на понятийния апарат.

Цитиранията в текста. Не навсякъде става ясно кои са границите на отделния цитат. Има и цитирани съчинения без да са посочени страници. Въведени са и прекомерно дълги цитати (напр. евангелският текст в началото на 2.2).

Частта Приложения също е доста обемиста. Не поставям под съмнение отношението ѝ към основния текст и ползата от нея. Не омаловажавам и труда на дисертанта. Но мисля, че представянето на анкетата и табличните приложения могат да се редуцират.

Обобщено, изтъкнатите критични бележки касаят преди всичко отделни атрибути и характеристики на дисертационния труд и не поставят под съмнение неговата научна стойност.

С Паулина Тодорова нямаме публикации в съавторство и не участваме съвместно в научни проекти.

Въз основа на изложеното по-горе давам висока оценка на дисертационния труд на Паулина Иванова Тодорова и ще гласувам положително да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 2.4. Религия и теология

Доц. д-р Людмил Малев